

ORKANGER HANDELSSAMLAG

1906—1946

En oversikt til 40-årsdagen.

*Eit frøkorn fell av eit tre i mold,
det sjølv til eit tre seg lagar
med diger stuv og med fager koll
som høgt i vinden svagar.
Kven vilde vel tru, når ikkje han såg
at all den kraft inni frøkornet låg?*

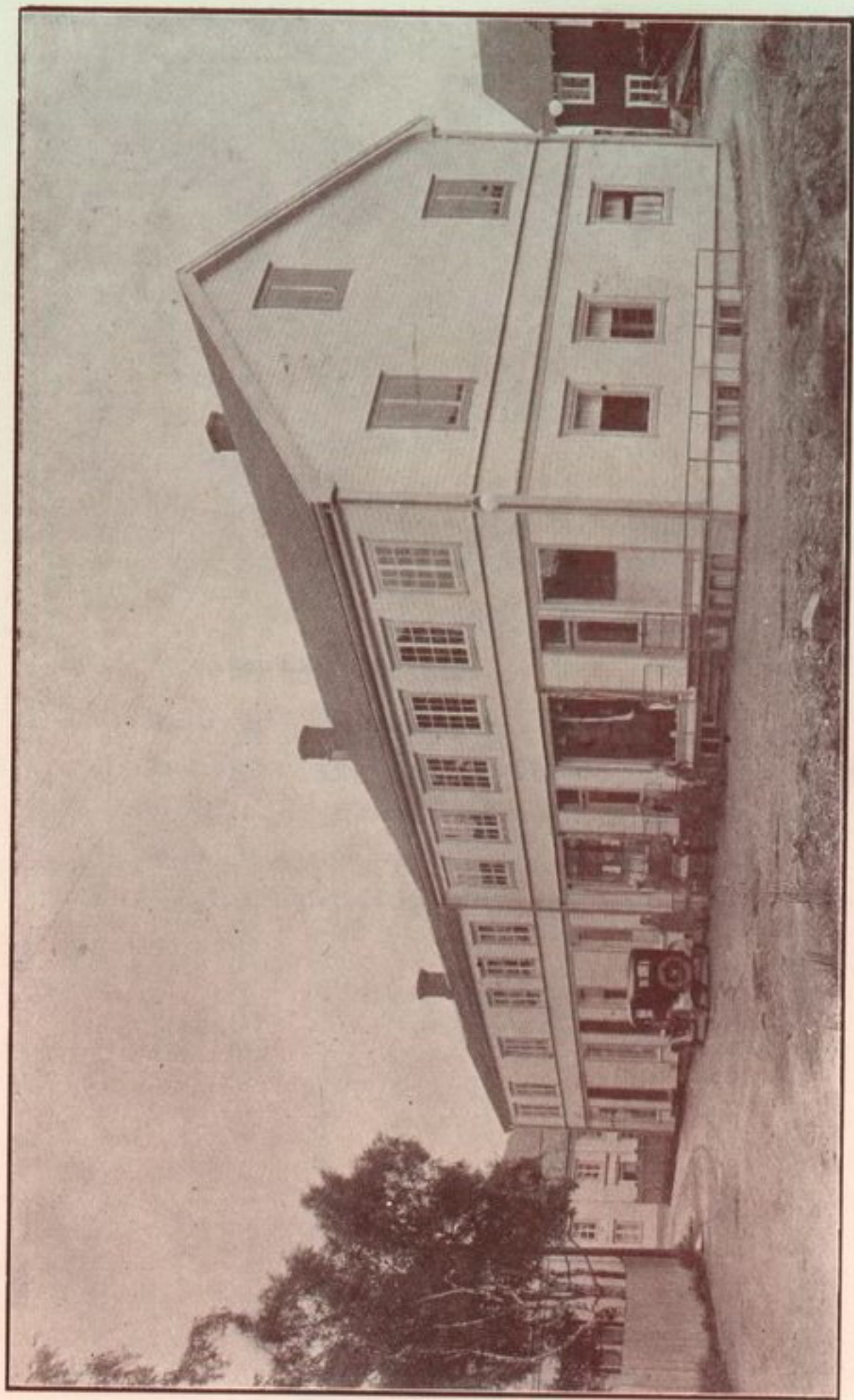
IVAR AASEN

FORORD

Etter oppdrag av styret har jeg også til dette jubileum skrevet en beretning eller oversikt — vesentlig med styrets møtebok som kilde. Tabellene er utarbeidd av bestyreren, hr. Langaas.

Orkanger, juni 1946.

ERIK AARVIK.

Orkanger Handelsamlag ved 25-årsjubileet.

Presentasjon.

*Og kor du bryggjer og kor du bakar,
det er alltid ein som det ikkje smakar.*

(Ivar Aasen).

«Offisielt og på trykk heter det visstnok Ørens Handelssamlag. Men i daglig tale heter det kort og godt «*Samlaget*», og hvert menneske som har vært noen dager på Orkanger, vet hvor det er. Og selv om den lange, åpne stripen eller frisen som no løper tom langs hele hovedbygningens fasade til Orkdalsveien om kort tid forhåpentlig blir fylt med den enkle innskrift *Orkanger Handelssamlag*, og dette navn blir brukt både i brev og bok, så heter det «*Samlaget*» like godt.

Det er fra Orkdalsveien, og helst på nedtur at samlagets gård tar seg best ut. Til 25 års jubileet presenterer den seg også som stedets største forretningslokale, og kommer du inn en av de fire dørene til gata, vil du fra syd regnet finne baker-, manufaktur-, kolonial- og kjøttbutikk i rad og rekke, vakkert utstyrt og praktisk innrettet. Går du tvers igjennom og ut på gårdsplassen, har du lagerbygning med fiskbutikk til venstre og slakteribygningen rett i nord. Kommer du kjørende, bare vik innom — det er stall på samlaget. Og bare vent — kreves det, så blir det nok også garasje for bilen, om du er slik kar at du kommer bilende.

Føyes hertil, at der er bakeri i hovedbygningens kjeller, og at samlaget har en hjørnetomt ledig om framtiden skulle komme med et lite spørsmål, så har du på et brett Ørens Handelssamlag, som no med det første må bli *Orkanger Handelssamlag*, men som er og blir «*Samlaget*» og no er 25 år».

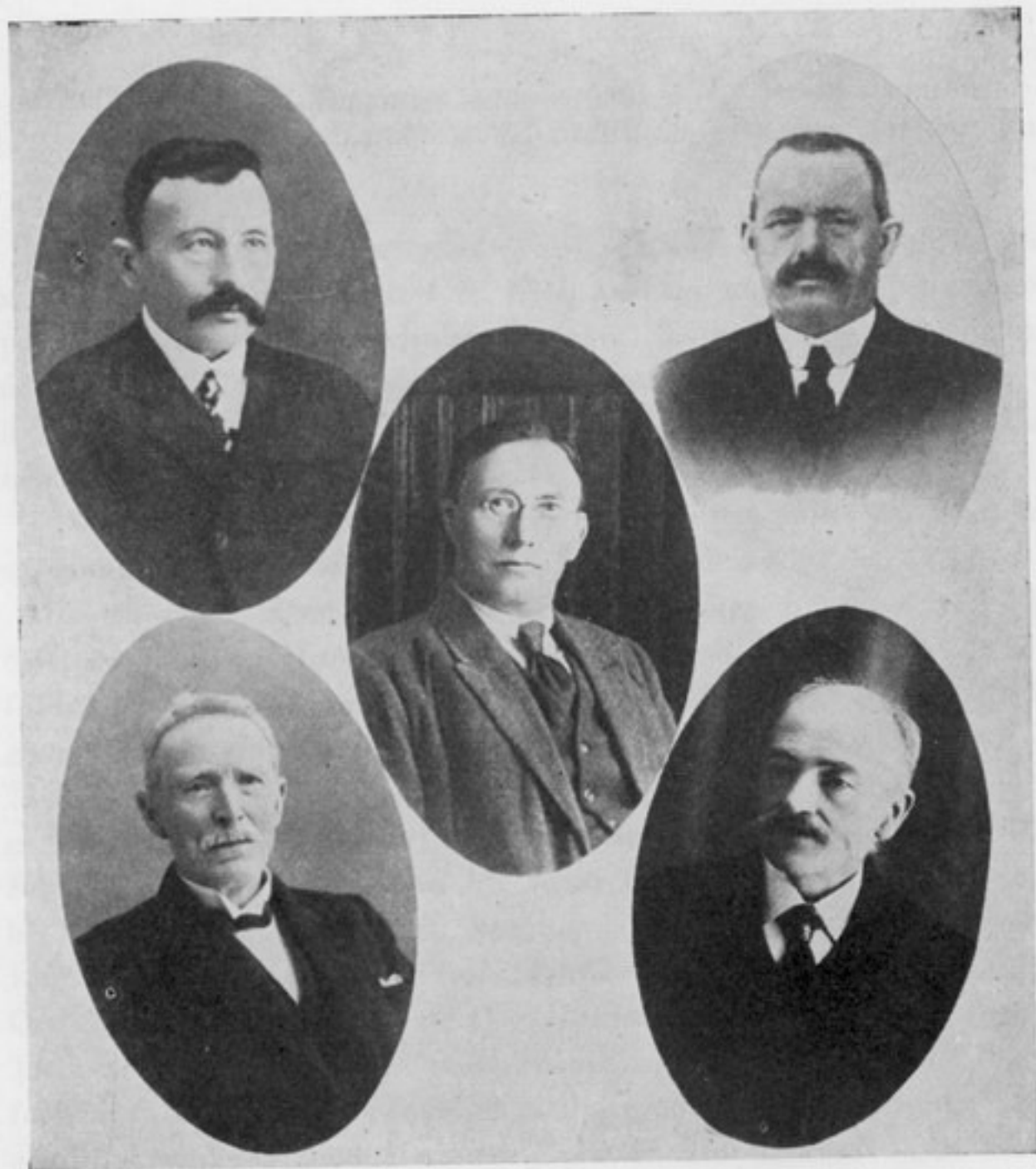
Slik begynner den beretning som i 1931 ble skrevet til samlagets 25 års-jubileum, og i mange måter gjelder presentasjonen den dag i dag. Men navnet er for lenge siden *Orkanger Handelssamlag*, det ledige hjørne er for lengst utbygd og har gitt plass for en flott *kjøttbutikk* til gata og slakteriverksted innafor, i kjelleren er det fryseri og stor lagerplass, gården er påbygd og har fått ens høgd over alt, mellom kolonialen og kjøttbutikken har en *sportsavdeling* fått plass, — gjennom en noe for smal trapp har en egen *sko- og herreekviperingsavdeling* trengt seg opp i 2. etasje, hvor en dessuten finner rommelige kontorer og dertil to leiligheter, derav

den ene for bestyreren. *Fiskbutikken* har flytta fra lager- til slakteribygningen, *garasjen* er for lengst på plass — for sjølsagt har forretningen lastebil, og at den en gang hadde hest, er nærmest et dunkelt minne. For å gjøre presentasjonen fullstendig, nødes vi til å nevne at samlaget dessverre også har bygd et stygt hus med gavlen mot gata lengst mot syd — det nyttes til kull- og koksforretningen.

Sjølsagt har siste krigstida også tumlet litt med Orkanger Handelssamlag. Forsyningsnemnd og andre innretninger fant tilflukt der med alle sine kort og skjemaer, men stort sett gikk alt sin gang, og som hyller og reoler litt etter litt fylles med varer, kan du også fra gata sjå at vindusutstillingen bak de mange speilglassruter atter tar form og minner om at freden alt er et år gammel.

I det følgende skal vi prøve å fortelle hvorledes livet og utviklinga har forma Orkanger Handelssamlag, slik det er i dag etter 40 års virksomhet.

Det første styre i Orkanger Handelssamlag.

Edv. Langeng.

Karl Holdvagt.

Olav Stubban.

Rudolf Larsen.

Ole Finstad.

Jubilanten får plassen sin.

*Begynner som en susen i kornet sommerdag
og ender som en brusen gjennom skogenes tak.*
(Bjørnson).

Tar en for seg en fortegnelse over de 727 lag som ifølge beretningen for 1944 er tilsluttet N. K. L., vil en snart bli oppmerksom på at de fleste lag er forholdsvis unge. Tallet på de lag som har nådd 20—30 år tar visstnok til å bli anselig, men 40-åringene og derover kan fire mann nesten telle på fingrene, — har vi ikke tatt feil, er det 46.

Det kan ha sin interesse å peke på at intet fylke i landet har så mange av disse veteraner som Sør-Trøndelag.

Av de lag som er stiftet før århundreskiftet, har Sør-Trøndelag 8, Hordaland og Møre og Romsdal 4, Akershus, Hedmark og Østfold 2 hver. Såvidt en kan sjå er to lag i Hedmark, *Tolga* og *Vingelen* forbruksforeninger, de eldste, begge stifta 1869 og altså no 77 år gamle. Dernest kommer *Fana* og *Laksevåg* forbruksforeninger, Hordaland (1874) og i samme fylke *Øystese* handelslag (1878). Fra 80-årene har vi *Hovind* hf. i Sør-Trøndelag (1881) og *Nygård* hf. i Hordaland (1881), så kommer *Nydalen* forbr.f. i Akershus 1882 og samme år *Aalen Øvre* forbr.f. i Sør-Trøndelag. Så følger Østfold fylke med 2 lag, nemlig *Halden* arb.hf. (1887) og forbr.f. *Tistå* (1889). I 90-årene møter Møre og Romsdal med Bruhagen forbr.f. (1890), Nord-Trøndelag med *Verdal* handelsforening (1892) og Sør-Trøndelag med *Hevne* hf. (1894), *Hommelvik* aktie hf. og *Osen* hf. (1895), Ørlandets hsl. (1897), *Stadsbygdens* hsl. og *Rennebu* hsl. (1898) og *Budal* samv.lag (1899). Føyer vi så til *Oslo* samv.l. (1895), så har vi i allfall de fleste av de lag som har nådd eller no utover runder de 50.

Av 40-åringer og deromkring er det sjølsagt mange flere — bevegelsen tok sterk fart etter 1905, da f. eks. et fylke som Rogaland

møter med en rekke nystiftede lag. Sammen med *Orkanger Handelssamlag* kan følgende lag feire 40 års-jubileum i år: *Uthaug handelssamlag*, *Meraker handelsforening*, *Bardu samvirkelag*, *Lånke handelsf.*, *Hjortdal handelslag*, *Larvik koop. hf.*, *Storelvdal samvirkelag*, *Torsnes koop. hf.* (Østfold) og *Hamar koop. selsk.* Dertil sjølve N. K. L.

Når denne oversikt er medtatt her, er det først for å sette jubilanten Orkanger Handelssamlag på rett plass, dernest for å peike på at vårt eget fylke har gode tradisjoner å verne om i dette tilfelle. Men dette raske overblikk syner også at kooperasjonen som landsomfattende idé i grunnen er forholdsvis ung av år her i landet — det overveiende antall lag er kommet til i de siste 10—20 år. I lys av dette trær først rekkevidden av de 727 som no arbeider i landet, riktig klart fram. (Tallet er sjølsagt større i dag, oppgaven er fra 1944). Den sterke utvikling de siste år bærer også bud om at bevegelsen for lenge siden har trådt sine barnesko og overvunnet de barnesykdommer som det no er forholdsvis lett å peke på og derfor lettere å unngå. Resultatet av arbeidet er bl. a. at samvirketanken er djupt forankret i folkebevisstheten, bevegelsen griper om seg på alle hold, ikke minst på landsbygda. Det er lenge siden det var noe merkelig å være medlem av et samvirkelag, — mer eller mindre klart står det for den enkelte som for det hele folk at en her er inne på en av de slagne landeveger inn i framtida.

Og når Orkanger Handelssamlag i år feirer 40 års jubileum, er det med bevisstheten om at laget har tatt en tårn i de første vanskelige år, det er med berettiget glede over det som er vunne og med like berettiget håp om det som skal vinnes i dager som kommer.

Starten.

*Tytebæret oppå tuva
voks utav ei lita von.*

Opptaket til å danne et handelssamlag på Orkanger ble tatt ved et masse møte 1. april 1906. Hvis noen den gang festa seg ved dagen og trodde det gjaldt en aprilspøk, tok de grundig feil, det har den senere utvikling vist. Møtet ble holdt i Arbeiderforeningens lokale.

Som dirigent på møtet fungerte *Rudolf Larsen*.

Hvor da besluttet:

At opprette en handelsforening for stedet, basert paa aktieindskud à kr. 10,00. En komité på 5 mand blev valgt til at utrede saken hurtigst mulig og samtidig fremkomme med forslag til love eller statuter for en saadan handelsforening.

Valgte blev:

Rudolf Larsen	51 st.
Edv. Langeng	41 »
Olav Stubban	38 »
Ole Finstad	33 »
Karl Holdvagt	31 »

Suppleanter: farver Wold og Ole Langeng.

Som formann i komitéen ble valgt skomaker O. *Finstad*.

«Samtidig besluttet tilskrive og forøvrig sette sig i forbindelse med lignende forretninger her i det Trondhjemske og indhente al mulig veiledning med hensyn til utarbeidelse av statuter».

Den 22. april var komitéen nådd så vidt at den kunne kalle sammen til konstituerende møte. Da ble statuter vedtatt og styre valgt. *Den 22. april 1906 er altså samlagets egentlige stiftelsesdag.*

Som lagets første formann ble valgt Olav *Stubban*. Styrets øvrige medlemmer: R. Larsen (sekretær), Edv. Langeng, O. Finstad

(nestformann) og Karl Holdvagt, — altså den samlede arbeidskomité.

Først gjaldt det no å skaffe *hus*, dernest *handelsbestyrer*.

Et møte i Arbeiderforeningen 20. mai fikk forelagt 3 tilbud om lokale.

1. Holtermannsgården (samlagets noværende gård).
2. Arnt Holdvagts gård.
3. Dahlgården.

Da Arnt Holdvagt under møtet trakk sitt tilbud tilbake, stod valget mellom Dahlgården og Holtermannsgården. Begge steder hadde det vært drevet forretning før, og man synes allerede da å ha festet seg ved Holtermannsgården på grunn av dens sentrale beliggenhet; men da den til dels var i en «miserabel forfatning», og man ikke hadde råd til å koste på, ble *Dahlgården* valgt. Leien var 25 kr. pr. måned.

Det var imidlertid blitt avertert etter handelsbestyrer, og flere hadde meldt seg.

Hittil hadde arbeidet med starten forløpet normalt. Men no ser det ut til at endel aksjonærer hadde fått betenkeligheter og ikke ville vedstå tegninga si. Det er lummerhet og tordenvær i lufta på et møte 27. mai, da forsamlinga «enstemmig nedlegger en bestemt protest mod at nogen av de tegnede aktier kan trekkes tilbake». Situasjonen tegnes best ved at aksjonen karakteriseres som «et lumpent forsøg paa at standse det hele».

Etter denne lille utenskjærsfart seilte møtet imidlertid inn i smult vann og valgte i ro og mak en mann fra Trondheim som handelsbestyrer. Blant søkerne var også *Kr. Bakken* fra Røros. Han var av styret innstilt som nr. 2 og fikk på møtet 7 stemmer.

Så dro da O. Finstad og Edv. Langeng den 8. juni til Trondheim for sammen med den valgte bestyrer å kjøpe inn varer og skaffe den nye forretningen forbindelser. Det ble en minneverdig tur. Karene kom nemlig tomhendt tilbake, når unntas at de nok var en erfaring rikere. I styremøte om kvelden etter heimkomsten og i massemøte 10. juni var stemningen sikkert noe benauet. De to utsendingene kunne nemlig berette at de ved iakttakelse på nærmere hold fant den ansatte bestyrer mindre skikket — kort sagt,

han hadde møtt beruset på kaia i Trondheim, og av forretningsmennene i byen ville heller ingen «anbefale ham særdeles meget».

Etter endel forhandlinger med en mann fra Hemne ble endelig *Kr. Bakken* den 24. juni ansatt som bestyrer for 80 kr. pr. måned. På et tidligere møte var *E. K. Holt* og *J. E. Mælen* valgt som revisorer. Da Holt bad seg fritatt, ble *J. Solheim* valgt i hans sted.

No var alle nødvendige organer til stede, — den 9. juli møttes styre og bestyrer i Trondheim for å foreta vareinnkjøp, og ifølge den trykte årsberetning åpnedes forretningen den 13. juli 1906 i Dahlgården.

Den 21. juli søkte og fikk styret godkjennelse på sitt verk, idet en ekstraordinær generalforsamling den dagen vedtok: «Forretningen starter, naar 1250 kr. av aktiekapitalen er indbetalt».

Men da hadde altså butikk-klokken i Orkanger Handelssamlag allerede kimet i 8 dager.

Siden har under vekslende forhold samlagets dør gått inn og ut i 40 år, selv om noen klokke ikke lenger varsler når forretningens egentlige herre og høyeste gjest, kunden, er i anmarsj. Men før vi går over til en oversikt over forretningens gang årene utover, må det være på sin plass å takke de menn som tok opptaket og stod i spissen den første vanskelige tiden. Først bør nevnes den mann som de første år tiest er nevnt i samlagets forhandlingsprotokoll, *Rudolf Larsen*, dernest formannen i den første komité, *O. Finstad* og samlagets første formann, *Olav Stubban*, som forresten bare kom til å fungere en kort tid, da han allerede hausten 1906 flytta fra stedet. Så har vi *Edv. Langeng*, som i lang tid var innehaver av samlagets handelsbrev, og *Karl Holdvagt*, mangeårig medlem av styret.

Neppe tenkte de, da de gikk rundt og tegna de første beskjedne 10 kroners aksjer, at samlaget om 40 år skulle ha den stilling det har i dag, og var det noen av dem som drømte litt stort, så får en vel si at drømmen ikke er gjort til skamme.

De første revisorer, *J. E. Mælen* og *J. Solheim*, har også på andre områder tatt del i arbeidet for samlagets utvikling.

Ved et lunefullt spill av skjebnen høvde det slik at samlagets

første bestyrer, Kr. Bakken, også var 25 års jubilentens forsiktige leder. Når det bare mangler noen måneder på at han skulle inneha samme stilling ved 40 års jubileet, må han med særlig honnør nevnes blant samlagets fedre.

«Den gamle garde» er et yndet hedersnavn. Orkanger Handelssamlag har også sin gamle garde, og vi hilser den med takk.

Den første kunde på Orkanger Handelssamlag var Johan Viggen (Sildværet), forteller Kr. Bakken. Han bodde den gang på Orkanger, i Kåres gate, og var også sia en stø kunde.

Kontartsalget første dag 13/7 1906 er bokført med 60,50 kr.

Første butikkdama på Orkanger Handelssamlag var Ane Nervik, no fru gullsmed Røhme. Hun forteller: Første dag ble jeg satt til å pakke opp en stor kasse Langårds skråtobakk. Jeg var ikke vant med tobakk og tålte ikke dette — måtte ut av og til. Men tobakken kom opp, og kvar rullen fikk sin blå innpakning.

Lokaler.

Eige bu er best.
(Håvamål).

Dahlgården på Orkanger hadde en gang vært en av stedets staseligste, men den gang handelssamlaget i 1906 leide lokaler der, var den i sterkt forfall. Lokalene var dog godt brukbare, og leien var billig — 25 kr. pr. måned. Det varte dog ikke lenge før det kom krav om pålegg, eieren hadde mildest talt sine luner, og styret sees tidt og ofte opptatt med husleieforhandlinger.

Tanken om eget hus kom derfor snart opp, men til å begynne med syntes det sikkert nokså håpløst å tenke på slikt. I 1908 foreslo Ole Langeng å holde *basar* til inntekt for byggefond. Styret synes også å ha grepet tanken med begjærighet og besluttet å kalle sammen medlemsmøte for å drøfte saka. Imidlertid må ett eller annet være kommet i vegen, hverken møte eller basar nevnes mer.

Men huseieren sørget for at spørsmålet ikke fikk dø. Andre ting skuva på, og på årsmøte 30. jan. 1910 ble valgt en komité på 5 mann med det oppdrag å skaffe laget hus. Etter noen måneders arbeide kunne komitéen møte med tilbud om å få kjøpe en rekke gårder, likesom en plan for nybygg ble lagt fram — omkostningsoverslag 9600 kr.

No kom det liv i leiren. Komitéen ble forsterket med 5 nye menn, men et medlemsmøte i september besluttet å utsette det hele i 3 år. Denne beslutning kom imidlertid til å gjøre husspørsmålet brennaktuelt. For no følte eieren av Dahlgården, hr. Bjørgum, seg sikker og forlangte så høy leie at styret ga huskomitéen pålegg om å gjøre bud på Walstad- eller Holtermannsgården straks.

I samlagets historie er 6. oktober 1916 en stor dag. Da besluttet nemlig et medlemsmøte å kjøpe nevnte gård for 4000 kr. Det er notert at bare hr. Bjørgum stemte imot.

Walstad- eller Holtermannsgården hadde også i lang tid vært forretningsgård, den lå godt til, men var no i «miserabel forfatning». Det måtte påkostnad til, og møtet besluttet derfor at det skulle lånes 8000 kr. Men i 1910 var 8000 kr. mange penger, og betingelsen for lånet var at minst 100 medlemmer skreiv på som kausjonister. Dette ble gjort, og kausjonistenes navn finnes på de siste sider av den første forhandlingsbok. Sia ble det som kjent atskillig lettere å få lån.

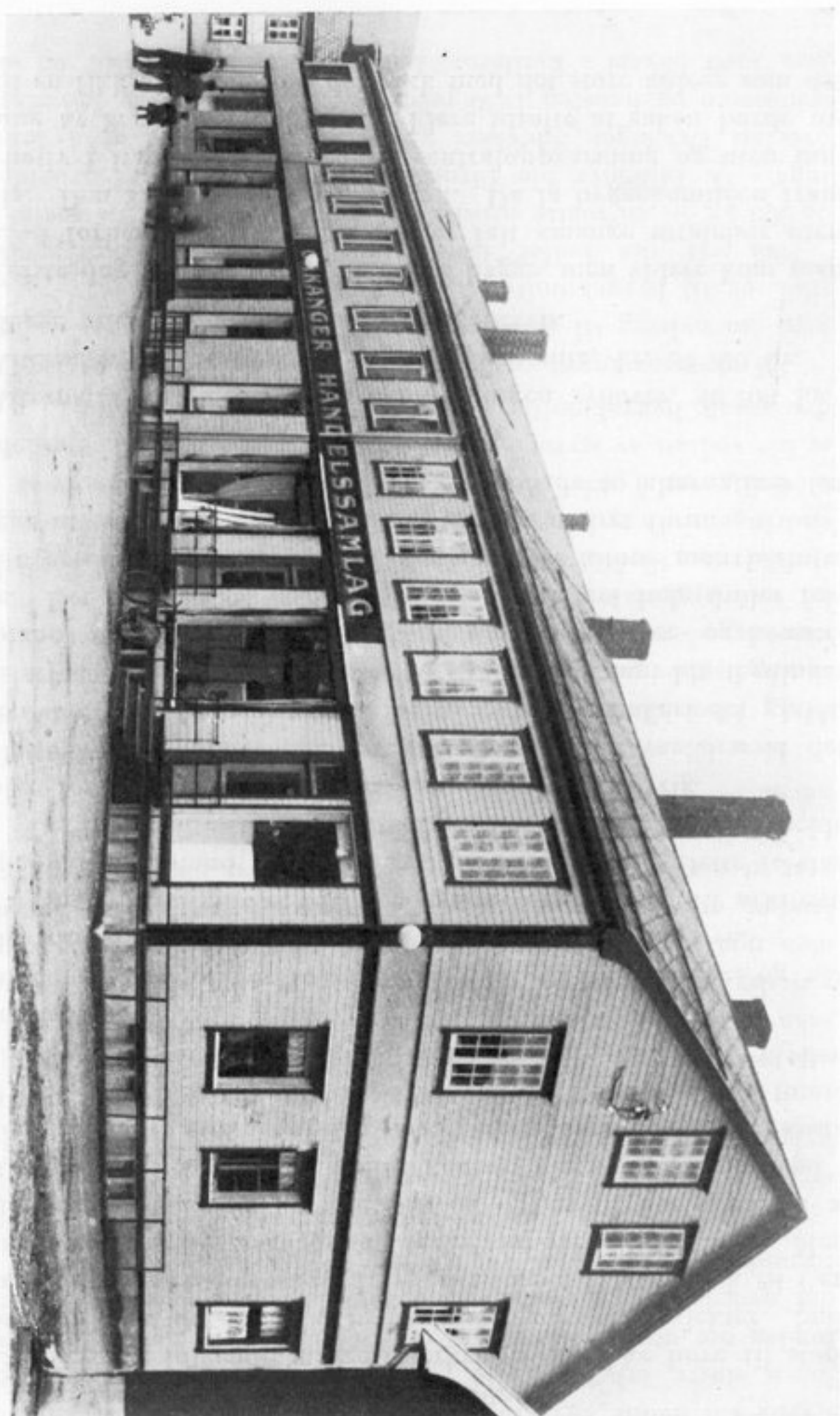
I byggmester E. Husby hadde man en sakkyndig komitéformann, og under hans ledelse ble de nødvendige reparasjoner foretatt — samlaget kunne flytte inn i egen gård.

Det berettes at Bjørgum ikke ville ta imot nøkkelen til Dahlgården, flytningen var ikke ferdig, påstod han. Det synt seg at noen appelsinkasser var oppslått som reol, men ikke nedrevet. Men så ble vel det gjort og nøklene overlevert i vitners nærvær — leietida var forbi.

Sia den dag er store forandringer skjedd i den gamle Holtermannsgård og dens nærmeste omkrets. De gamle uthusene er borte, hagestua som flankerte gårdsplassen mot sør likeså, og hovedbygningen har gjennomgått så mange forandringer at den ikke er til å kjenne igjen. Og så har samlaget kjøpt begge de tilstøtende gårder, Løkstadgården i sør i 1919 for 7000 kr. og den lille morsomme hjørnegården mot nord, Solligården, i 1928 for 2130 kr. — med tomt. Den øvrige tomta ble kjøpt i 1919 for 5100 kr.

Allerede hausten 1912 kan styret notere at man har begynt å betale av på byggelånet. I 1913 ble den noværende lagerbygning bygd — den kosta 3000 kr. I 1918 besluttet å bygge stall, så kunder fra bygda kunne få sette unna hestene sine — dessuten kunne også samlaget sjøl bli hesteierende. Planen for stallen var til å begynne med noe storlagt, men minka under behandlingen. Da ble de siste gamle uthus revet.

I 1918 ble den noværende slakteribygning reist, — den skulle koste 15 000 kr., men så hadde også komitéen rekna med en årlig nettofortjeneste på vel 5000 kr., så det var ingen sak. Pengene ble lånt, og den gang var det ikke tale om de mange underskrifter

Orkanger Handelsamlag ved 40-årsjubilæet.

just — pengene satt løst i de dager. Men som vi sia skal sjå — den store fortjenesta på slakteriet uteble.

De nærmest følgende magre etterkrigsår ga ikke høve til store utsprang, skjønt det ikke var mangel på planer og projekter. Små forandringer måtte dog stadig til — det følger av at en tok til i en gammel gård og sjølsagt av at bedriften var i utvikling. Med slakteri fulgte krav på kjøttbutikk, og da en til det bruk bl. a. måtte ta det lille rom som kaltes kontor, ble nytt kontor bygd i porten mellom samlagsgården og Løkstadgården. Dette kosta 2100 kr. Da Løkstadgården sia ble solgt til neddriving, ble tomten nytta som hage, fikk et vakkert stakitt og var i mange år idyllen i samlaget.

Men — ymse planer om utvidelse var stadig framme, og når Solligården ble kjøpt i 1928, var det med utvidelse for øye.

På årsmøtet i februar 1929 bad styret om løyving til arkitekt-hjelp for å få i stand plan og tegning for utvidelse. Dette forslag falt. Derimot vedtok møtet å velge en komité som skulle arbeide ut plan for opprettelse av *bakeri* og utvidelser forøvrig.

Dette kan synes noe inkonsekvent, men saken var den at det for en stor del i forsamlingen i første rekke var bakeri det gjaldt, mens styret satte andre utvidelser foran. Den 4. mai ble tegninger og planer lagt fram og diskutert i et kombinert styre- og komité-møte. Det ble vedtatt at komitéen skulle ta det hele under fornyet overveielse, og allerede fire dager senere kunne man beslutte å legge ut tegninger og beskrivelse i en noe endret form.

I to ekstraordinære møter diskutertes så de to alternativer for utvidelsen:

Alternativ I: Forlengelse av bygningen sydover, 46 700 kr.

Alternativ II: Utbygging av Solligårdtomten, kr. 31 700 kr.

Begge alternativer med bakeri i kjelleren.

Første dag besluttet at en skulle bygge, men videre kom man ikke. I forhandlingsboka står at der falt «mange uttalelser uten verdi». Den 21. mai stod hovedslaget. Da la byggekomitéen fram alternativ I i redusert form, uten sentraloppvarming og uten innredning av 2. etasje i nybygget. Flere uttalte at saken burde utstå til en fikk sjå hvorledes det gikk med det store anlegg som det

i lang tid hadde vært sagt skulle reises på Thamshavn. Ble her ingen større arbeidsrørelse, var utvidelsen unødvendig. Men et forslag om utsettelse falt, og etter framlegg av Conrad Larsen ble det overdratt byggekomitéen å sette arbeidet i gang, *straks* den fornødne byggekapi tal var sikret. Byggesum 35 100 kr.

Dermed var dog ikke saken brakt i havn. Det viste seg nemlig meget vanskelig å skaffe pengene. En bank lovte å sjå på det hvis byggesummen ble betraktelig redusert, ellers blankt nei.

I møte 3. september forelå skriv fra 29. medlemmer med krav om nytt medlemsmøte — man ville ha rede på hvorledes byggesaka lå an. Det syntes seg imidlertid at bare 13 av underskriverne virkelig var medlemmer, og styret fant ikke grunn til å kalle sammen noe møte. I samme styremøte ble vedtatt å søke Hypotekbanken om et lån på 20 000 kr., men i et senere møte forelå det svar at andragendet var notert, men banken hadde ingen penger.

På årsmøtet 15. februar 1930 sees byggesaken ikke en gang nevnt.

Men allerede en måneds tid senere var situasjonen helt forandret. Den 12. mars kom budskapet om at det store smelteverket skulle bygges på Thamshavn. Da var også forutsetningene for utvidelser på samlaget til stede, og allerede 24. mars sees styret å ha tatt byggesaken opp. Da ble vedtatt at formann og bestyrer skulle reise til Nidaros for å konferere med arkitekt Krogseth om endringer i byggeplanen, og i et senere møte fikk arkitekten anmodning om å arbeide ut tegninger med endel reduksjoner. Disse ble vedtatt av styret i møter 24. april og 5. mai og sammen med den gamle byggekomitéen gjennomgått i et senere møte.

På ekstraordinært medlemsmøte 24. mai 1930 ble styrets framlegg om nybygg til et beløp av 28 200 kr. vedtatt etter endel kritikk, og til byggekomité valgtes det samlede styre.

Nå var det heller ikke lenger vanskelig å få byggelån — 35 000 kr. — en måtte nemlig ha adskillig mer enn til snaue bygginga. O. Lillemyr ble formann i byggekomitéen. Arbeidet ble overlatt Orkanger Snekkeri ved Hans Skjulsvik, og i løpet av sommeren og hausten 1930 reistes så den nye del av hovedbygningen, med bakeri i kjelleren, bakerbutikk, manufaktur og skotøy-

Kjøtbutikk.

planene ble drøfta, og først i ekstraordinært medlemsmøte 21. juni 1935 ble et framlegg fra styret om utbygging av hjørnetomta vedtatt med 14 mot 3 stemmer. Det tok imidlertid så lang tid å få den utvidede plan ferdig, at arbeidet ble utsatt til våren 1936. I en rekke styremøter ble enkeltheter drøfta, og 18. mai kunne styret i samråd med arkitekt Krogseth vedta anbud fra byggmester Johan Gjønnes — 35 000 kr. Til arbeidet ble opptatt et byggelån på 36 000 kr. — på nokså strikse betingelser forresten.

Utover sommeren ble så murgården på hjørnetomta reist og gamlebygget restaurert, og da hele bygget ble malt året etter, hadde samlagets gård fått den ytre skikkelse den har i dag. Den alminnelige tilfredshet ble især selve hjørnet med den flotte kjøttbutikken til del.

Innvendig var det sjølsagt skjedd store endringer, — mest framtrедende er vel at sko- og herrekonfeksjonsavdelinga fikk rommelige lokaler i 2. etasje, men ikke den gamle trappa som først var på tale. Slakteriet fikk verksted bak kjøttbutikken, og det tidligere verksted ble fiskbutikk. Å følge de mange endringer i detalj vil føre for vidt, en har det hovedinntrykk at «gjærende krefter» var i virksomhet.

På årsmøtet 20. februar 1938 ble regnskap for nybygg, restaurering og ymse annet lagt fram. Det viste en sluttsum på 62 095,57 kr. og — ble vedtatt «uten bemerkninger». Det er et bevis på forretningens indre styrke at nesten halvparten av byggekostnaden kunne dekkes uten tilsvarende lån.

Under krigen okkuperte Forsyningsnemnda manufakturbutikken, som da måtte søke tilflukt i 2. etasje, — den hadde jo ikke stort å fare med heller.

Slik som det utover årene har vært bygd etter dagens evne og behov, ser en tidt etterpå at det har vært gjort feil, *tacka för det*. En stirrer en vakker dag inn i noe som stenger for utvikling, det former seg til krav, og før en veit ordet av, melder problemet seg til løsning. Etterpå er det forholdsvis lett å se at den gangen og den gangen skulle det vært gjort slik og slik; men kanskje glømmes en da å ta med de muligheter og den evne som nettopp den

gang forelå. No ser en at litt mere dristighet neppe hadde vært av vegen.

De 15 år greidde hakkene — de nærmeste år no utover vil sikkert møteboka fortelle at den noværende lagerbygning og slakteribygninga med tilhørende skur forsvinner og samles i et nybygg. Forhåpentlig vil også boka kunne melde om grundig og *sakkyndig* planlegging, minst mulig inngrep etter øyeblikksinnskytelser, og til slutt en lykkelig løsning av de krav som no er på trappene. Støter intet uventa til, skulle, så vidt en kan skjønne, *evnen* også stå i samsvar med kravene.

Under 28/10 1918 heter det i møteboka: «Besluttet at tobakksalget inn-til videre skal foregå efter kl. 6 aften, og samtidig skal salg av tobakk til barn ophøre foreløbig».

Man er midt oppe i verdenskrigens og tobakknødens dager — folk som gikk på arbeid, klaget over at de alltid kom for seint når det endelig en gang var tobakk å få, og styret er lydhørt. Følgen ble den rene beleiringstilstand flere kvelder. Det er en mismodig tone i referatet: «Denne ordning viste sig mindre heldig». Og det skal gudene vite den var.

Som siste sak i et styremøte 27/9—21 sees referert en skrivelse fra Landsforeningen, der garantien fordredes forhøyet fra 2000 til hele 30 000 kr. Beslutningen kjennes ikke, protokollen opplyser bare: **Lyset kom bort!**

Om det var fordringen på den store garanti som virka på lyset, er ikke godt å si.